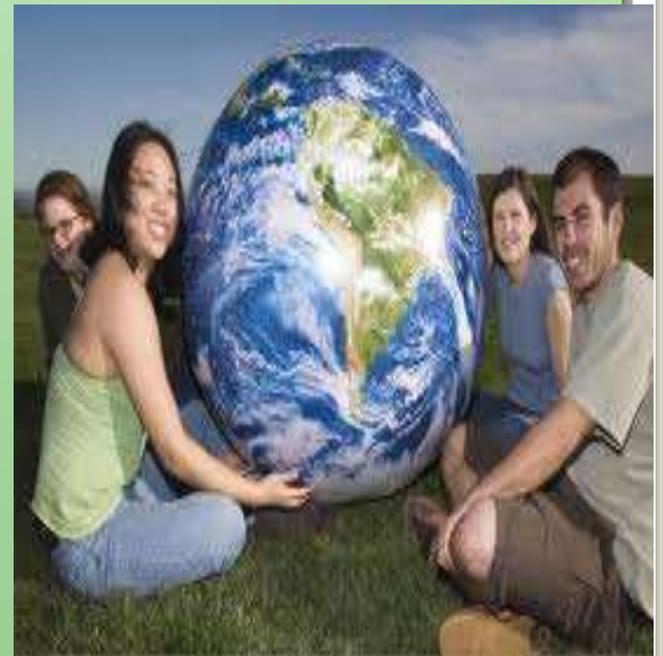

Як підготувати сучасний урок літератури

*Грабовська Олександра Миколаївна,
учитель-методист Тернопільської
Української гімназії ім. І.Франка*

Який же зміст
вкладається в
поняття сучасний
урок літератури?

ВІСІМ ОЗНАК СУЧАСНОГО УРОКУ ЛІТЕРАТУРИ

Розвиток критичного мислення учнів

Розвиток навичок мислення високого рівня

Особистісно зорієнтоване навчання

Ігрові

Проблемне навчання

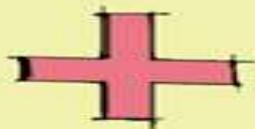
Інформаційні технології та мультимедійні засоби навчання

Інтерактивне навчання

Аналіз та інтерпретація художнього твору

КОРИСТЬ ВІД ЧИТАННЯ

ЧИТАННЯ ПОКРАЩУЄ

ФІЗИЧНИЙ
СТАН

ЕМПАТІЮ

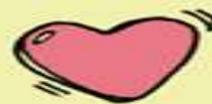

МЕНТАЛЬНЕ
ЗДОРОВ'Я

ЗА 6 ХВИЛИН ЧИТАННЯ МОЖНА

= СТРЕС ↓ 60%

ЗНИЗИТИ СТРЕС НА 60%, УПОВІЛЬНИТИ СЕРЦЕБИТТЯ, РОЗСЛАБИТИ М'ЯЗИ, ЗМІНИТИ СТАН ВАШОГО РОЗУМУ

ЧИТАННЯ ЗМЕНШУЄ СТРЕС НА

68%

100%

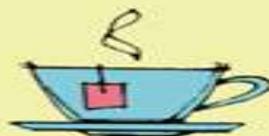
300%

600%

В ПОРІВНЯННІ З

ПРОСЛУХУВАННЯМ
МУЗИКИ

ЧАЮВАННЯМ

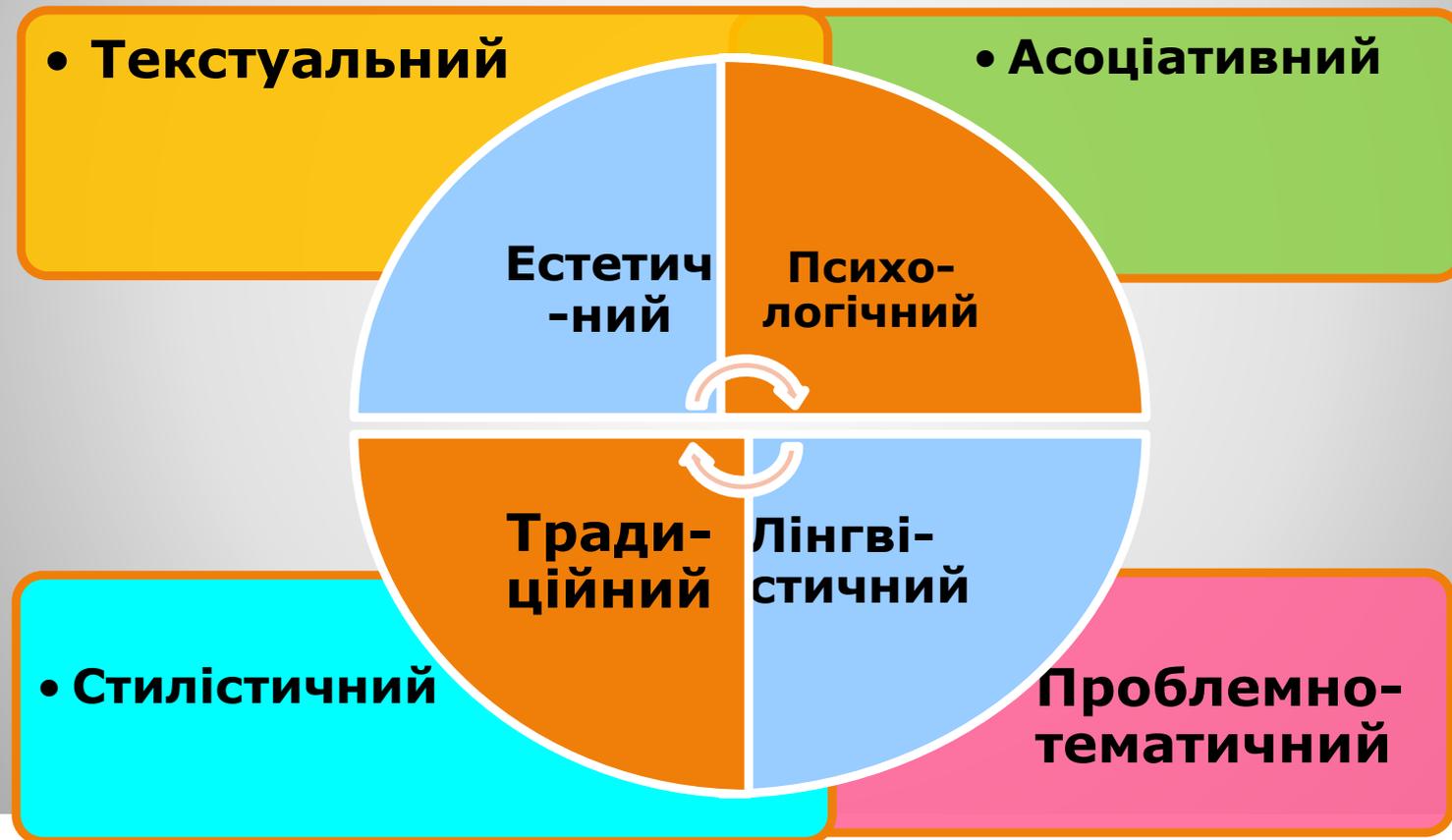
ПРОГУЛЯНКОЮ
НА СВІЖОМУ
ПОВІТРІ

ВІДЕОІГРАМИ

Типи аналізу літературного твору (алгоритми, схеми)

Щоб емоції, які з'являються під час прочитання твору, були "освітлені думкою" (Є.Пасічник), потрібно підібрати відповідний тип аналізу

**Не створюйте ні собі, ні дітям ілюзії,
що твір можна витлумачити
повністю**

Г. Токмань

**1. Підготовка до
сприйняття твору**

**2. Читання тексту.
Навчальна пауза**

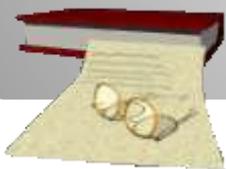
6. Підсумковий етап

**Етапи аналізу
літературного
твору**

5. Творча робота

**3. Підготовка до аналізу.
Словникова робота**

4. Аналіз твору

I. Підготовка до сприйняття твору

Мета : зацікавити учнів, пробудити бажання прочитати твір

РОБОТА З ТВОРАМИ ІНШИХ ВИДІВ МИСТЕЦТВА

II. Читання поетичного твору: Навчальна пауза

Мета: навчити вдумливо, виразно читати поетичні твори.

О. Ісаєва "Теорія і технологія розвитку читачької діяльності" (методи творчого читання)

III. Підготовка до аналізу.

Словникова робота

Більшість методистів (Є.Пасічник, З.Рез) минають цей етап

Звернення до контексту

Записування слів на папері , на дошці

Пояснення вчителя

Роботі зі словниками , підручником

Використання синонімічного ряду

IV. Аналіз літературного твору

Учитель має творчо підійти до послідовності вивчення художнього твору

Л.Мірошніченко

Виокремити
його
складові,
дослідити їх

Усвідомити
зміст

Побачити твір в
цілому - це
означає

Відчути
естетичну
цінність

Дати
самостійну
оцінку

«Правило дев'ятки»

- *Ідейно-тематична основа*
- *Проблематика*
- *Ліричний герой*
- *Текстуальний аналіз*
- *Мовно-виражальні засоби*
- *Враження – асоціації*
- *Виразне читання*
- *Мистецький контекст, міжпредметні зв'язки*
- *Власна творчість*

Правило 1,2

	Тема	Проблема	Ідея
1	Формулюється називним реченням	Формулюється у формі запитання, або одним словом чи протиставним поняттям	Формулюється у формі відповіді на запитання-проблему
2	Явища , поняття, які знайшли своє відображення у творі	Складне питання, що порушується автором	Відповісти так, як відповів би сам автор, визначити оцінку, яку дав автор
3	<ul style="list-style-type: none"> - історія нації - природа - внутрішній світ людини	<ul style="list-style-type: none"> - екологічна проблема - проблема добра і зла - Якою повинна бути людина?	<ul style="list-style-type: none"> - ідея – заклик - ідея-заперечення - ідея-ствердження
4	Тематика	Проблематика	

Правило 3. Враження-асоціації

Формула зір + слух + душа поета + «я»

Понятійна таблиця . Що я побачив (кольори)? Що я почув(звуки)? Що я відчув?

Словничок подвійних нотаток(позитивні та негативні емоції)

Асоціативний «кущ» , «гроно»

Схема на основі асоціацій: з поетичним(мистецьким) твором,
з життям письменника, з власним життям

Правило 4

Ліричний герой

— • Алгоритм характеристики героя: думки-почуття-переконання

— • Метод «Прес»: назвіть характеристику героя, чому, зробіть висновок.

— • Словесний портрет: яким ви уявляєте героя, що символізують деталі зображення, які фарби використаєте у змалюванні?

Правило 5

Олена Пометун «Енциклопедія інтерактивного навчання»

Порівняння
(як ,ніби,
мов)

Гіпербола
(перебіль-
шення)

Епітет
(художнє
означення)

Правило 6
Мовно-
виражальні
засоби

Метафора
(перенесення
на основі
подібності)

Інверсія
(непрямий
порядок слів)

Персоніфікація
(перенесення
ознак живого
на неживе)

Анафора
(Єдинопочаток)

Правило 7 Виразне читання

Художня партитура ліричних творів –
наголоси, паузи, інтонаційні малюнки.

Підручники О. Авраменка

Правило 8,9

Мистецький контекст , міжпредметні зв'язки.
Власна творчість

Мікрофон

Незакінчене
речення

*VI.
Підсумковий
етап*

мінус цікаво)
ПМЦ (плюс)

Шкала думок

Тести ,
вікторини

Опитування в
парі

Формуванню читацької компетенції сприяє поєднання методик

традиційних

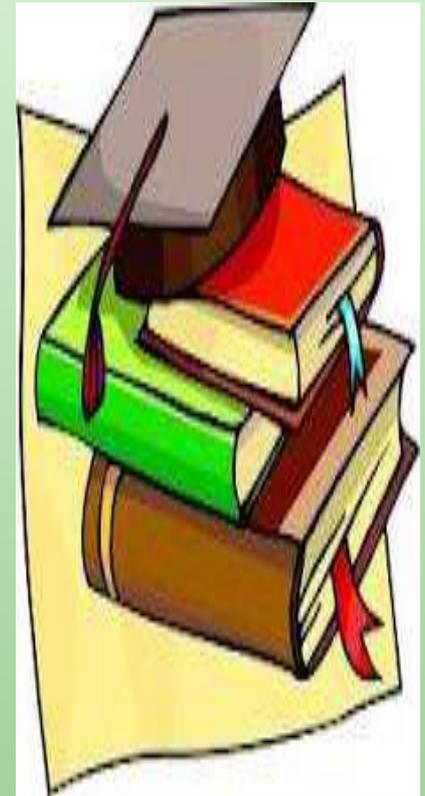

інноваційних

сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу,
формує свідоме ставлення до нього,
допомагає поглибленому сприйняттю
художнього твору,
розвиває в учнів навички критичного мислення,
спілкування,
творчого пошуку

- **Критичне мислення** - це вміння активно, творчо, індивідуально сприймати інформацію, оптимально застосовувати потрібний вид розумової діяльності, різносторонньо аналізувати інформацію, мати особисту незалежну думку та вміти коректно її відстоювати, уміти застосувати здобуті знання на практиці.

***Методичні стратегії розвитку
критичного мислення***

ЕВОКАЦІЯ

Мозкова атака; читання в парах; читання в групах; "знайдіть того, хто..."; дискусія в групах; гронування; кубування; порушення послідовності; вільне письмо; аналіз ознак; аналіз понять; лінія 1-10; проблема.

ОСМИЛЕННЯ

Інтерактивна система позначок "Поміч"; взаємні питання; джигсоу; таблиця; аргументи на карточках; критичне читання.

РЕФЛЕКСІЯ

Дискусія в парі; графічний організатор; таблиця понять; Т-схема; есе; "збережи останнє слово для мене"; дебати; аргументи; протилежні елементи; сенкан; кубування.

"Кубування"

Метод передбачає використання **кубика** із написаними на кожному його боці вказівками щодо напрямку мислення та письма. Кубик можна зробити з невеличкої коробки з довжиною ребра 10-15см, обклеївши її папером.

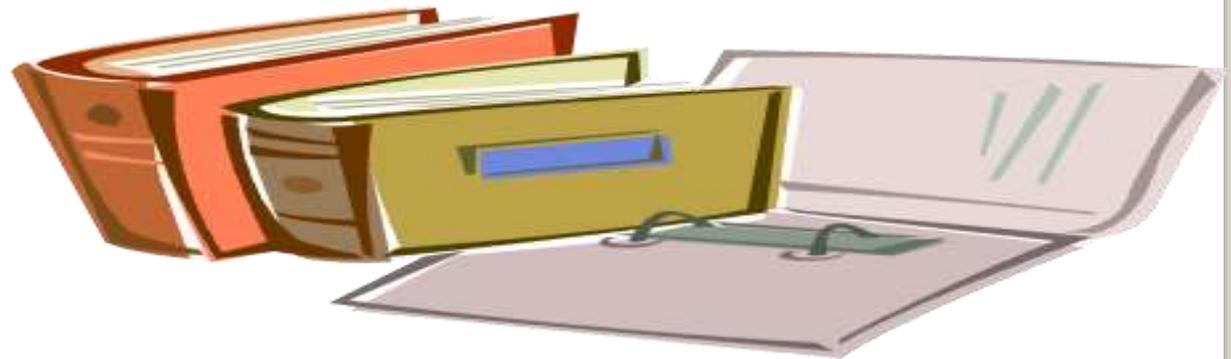
Напишіть на кожному боці кубика одну з таких вказівок:

- Опишіть **це** (розгляньте об'єкт, можливо уявний, та опишіть, що ви бачите);
- Порівняйте **це** (на що це схоже, чим від нього відрізняється);
- Встановіть асоціації (про що **це** змушує вас думати);
- Проаналізуйте **це** (скажіть, як це зроблено; можна навіть вгадати, якщо не знаєте);
- Знайдіть застосування **цьому** (як саме це може бути застосоване);
- Запропонуйте аргументи "за" або "проти" **цього** (займіть певну позицію).

"Мозковий штурм"

Це ефективний метод колективного обговорення, пошуку рішень, що здійснюється через вільне накопичення ідей з певної теми, вираження поглядів усіх учасників. Цей метод дає змогу групі учнів використовувати свої інтелектуальні можливості для швидкого та ефективного виконання завдання.

Таблиця "Так-Ні" («Сітка Елвермана»)

Це багатоцільовий графічний організатор для запису бінарних (так/ні, за/проти або порівняння/контраст) відповідей на *дискусію*. Пари учнів конструюють таблицю "Так-Ні" і за п'ять хвилин складають у лівій частині таблиці перелік доказів за позитивне вирішення. Потім за п'ять хвилин їм слід записати стільки доказів, скільки вони зможуть придумати проти цієї ідеї.

Приклад:

Як ви думаєте, важко чи легко живеться таким, як Олесь, герой оповідання Г.Тютюнника "Дивак", у сучасному світі?

Так

Ні

"Метод гамбургера"

Учитель нагадує учням склад гамбургера: верхня частина – булка; середина – м'ясо, сир, салат; нижня – булка.

За такою структурою повинні будуватися міркування та висловлювання учнів:

- **ВСТУП** – одне речення, що пояснює головну ідею;
- **ОСНОВНА ЧАСТИНА** – складається з фактів, доказів і аргументів, що підтверджує ідею;
- **ВИСНОВОК** – одне підсумкове речення, що пов'язує між собою вступ і основну частину.

"Порушена послідовність"

Метод доцільно використовувати на уроках літератури для повторення сюжету твору.

Учні з низки запропонованих фактів, подій обирають правильні, складаючи їх у визначену послідовність.

"Коротше – ще коротше"

Цей метод доцільніше застосовувати на уроках мови.

Учитель пропонує учням прочитати чи прослухати цілісний уривок інформації. Після цього вони повинні висловити основну думку уривка одним реченням, а пізніше – одним словом.

"Джигсоу"

Методична стратегія, згідно з якою учні працюють у групах, причому кожна вивчає окреме питання. Після вивчення інформації, проведення досліджень кожна група складає свій малюнок, схему і представляє її всьому класу, навчаючи при цьому інших.

"Реставрація"

Цю методичну стратегію ще називають "зашифрований текст".
Учитель записує на дошці текст зі скороченнями та пропусками.

Учням необхідно відновити її зміст,
коментуючи свою роботу.

"Низка слів наперед"

Учитель називає учням вирази або короткий перелік слів із художнього чи науково-популярного тексту. Учні ж висловлюють припущення про те, де та як ці слова можуть бути використані у змісті навчальної теми.

"Щоденник подвійних нотаток"

Метод доцільно використовувати при опрацюванні письмової інформації.

Сторінка учнівського зошита ділиться на дві колонки. Зліва учні записують уривок тексту, що їх вразив, зацікавив чи заінтригував, а справа – свій коментар.

"Дискусія"

Це публічне обговорення якого-небудь суперечливого питання, проблеми.

Дискусія – це не лише засіб *пізнання*, а й засіб *самовираження*, умова формування *переконань*. Самостійність думки, поглядів формується тут у процесі аргументації своєї точки зору.

Під час спілкування з товаришами учень отримує можливість пізнати себе, самоствердитись та самореалізуватися.

Дискусія підвищує мотивацію і залучає учасників до вирішення обговорюваних проблем, дає емоційний поштовх для наступної пошукової активності, що, в свою чергу, реалізується в конкретних діях і вчинках.

Сенкан – це "вірш", який синтезує інформацію і факти у стисле висловлювання, яке описує чи віддзеркалює тему.

Слово "сенкан" походить від французького слова "п'ять" і означає "вірш", що має п'ять рядків:

- перший рядок має містити слово, яке означає **тему** (зазвичай це іменник);
  - другий рядок – це **опис теми**, який складається з *двох* слів (два прикметники);
  - третій рядок називає **дію**, пов'язану з темою, і складається з *трьох* слів (зазвичай це дієслова);
  - четвертий рядок є фразою, яка складається з *чотирьох* слів і висловлює **ставлення до теми, почуття** з приводу обговорюваного;
  - останній рядок складається з *одного* слова – синоніма до першого, у ньому висловлюється **сутність теми** (ніби робиться підсумок).

Приклад:

І. Франко

Геніальний, неповторний

Страждав, боровся, писав

Вічний революціонер, український Мойсей

Поет

П'ятихвилинне есе використовують в кінці уроку, щоб допомогти учням краще зрозуміти свої думки з вивченої теми і щоб дати можливість викладачеві краще зрозуміти, що відбувається в групі на інтелектуальному рівні.

П'ятихвилинне есе ставить перед учнями *два завдання:*

- *написати про якусь **одну річ**, про яку вони дізналися з теми,
- *написати **одне запитання**, яке у них виникло.

Викладач збирає роботи, як тільки вони будуть готовими, і зможе використати їх при плануванні наступного уроку.

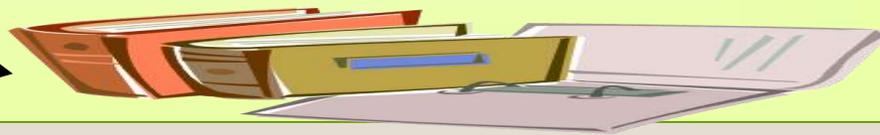
Гронування є стратегією навчання, яке спонукає учнів думати вільно та відкрито на певну тему. Воно націлене передусім на стимулювання мислення про зв'язки між окремими поняттями. Це нелінійна форма мислення, яка подібна до принципу роботи людського мозку.

Гронування може бути використане як на стадії *актуалізації*, так і на стадії *рефлексії*. Його можна використовувати для стимулювання мислення тоді, коли тема ще *недостатньо вивчена*. Воно також може бути використане для *підбиття підсумків* вивченого як спосіб побудови нових зв'язків чи як спосіб графічного зображення нових уявлень.

Етапи гронування:

- *Напишіть центральне слово або фразу посередині аркуша паперу, на слайді чи на дошці.*
- *Починайте записувати слова та фрази, які спадають на думку з обраної теми.*
- *Коли всі ідеї записані, починайте встановлювати там, де це можливо, зв'язки між поняттями.*

Пишіть стільки ідей, скільки дозволить час, або ж доки всі вони не будуть вичерпані.

"Діаграма Вена"

Діаграма Вена – техніка графічного подання інформації, що використовується при обговоренні двох ідей або текстів, між якими існують *загальні* та *відмінні* риси.

Інформація подається у вигляді двох або кількох кіл (еліпсів), які накладаються одне на одне пропорційно до збігу чи відмінностей, виявлених у процесі обговорення.

Застосування:

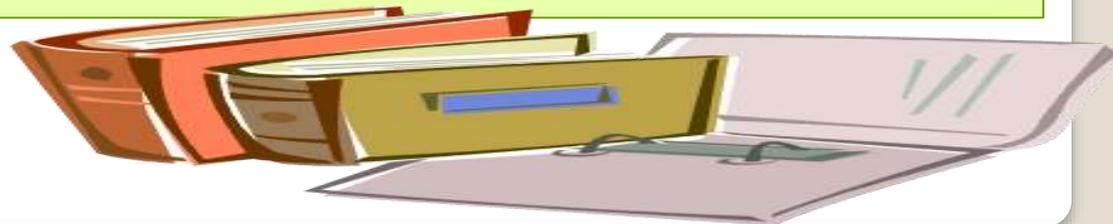
*Викладач пропонує тему для обговорення, порівнюючи її з іншою, вже відомою учням;
індивідуально, в парах або групах учні малюють кола чи еліпси і пишуть необхідний текст або слова;
частину кіл, які збігаються, можна виділити штрихом або кольором. На них пишуть аспекти збігу.*

**"Метод шести капелюхів
Едварда де Боно"**

дозволяє структурувати і зробити набагато ефективнішою будь-яку розумову діяльність, як особисту, так і колективну, особливо для ситуацій розв'язання проблем та прийняття рішень.

“МОЗАІКА”

1 група

2 група

3 група

4 група

“Дитячі та юнацькі роки письменника”

Напр. “Біографія Ліни Костенко”

“Освіта і робота письменниці”

“Жанрове розмаїття творчості”

“Чим зараз займається письменниця?”

Учні́вські презентації

(проектуються та розробляються самими учнями при вивченні навчального матеріалу)

“Плакати”

Складається
тільки з
ілюстративного
матеріалу

“Подвійна дія”

Крім зображень
на слайдах
використовується
текстова
інформація

Відео-
презентація

ШКІЛЬНИЙ КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

Порівняння творів, які належать до однієї або різних літературних епох

- **Новели М.Коцюбинського**
- **Новели Г.Косинки**

Зіставлення творів зарубіжної й української літератури

- **І.Карпенко-Карий "Мартин Боруля" - Ж.-Б. Мольєр "Міщанин-шляхтич"**
- **Вергілій "Енеїда" - Котляревський "Енеїда"**

Порівняння образів літературних героїв

- **Маргарита (Гете "Фауст")**
- **Катерина (Т.Г. Шевченко "Катерина")**

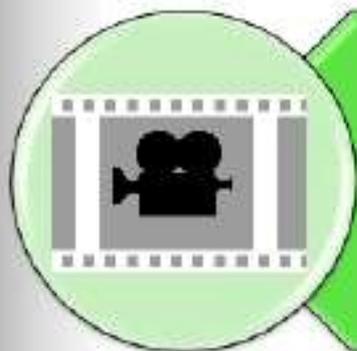

Створюємо ментальні карти

- **Ментальна карта** (mind-map, mindmapping) – це графічне відображення процесів багатовимірного мислення. Ментальні карти є зручною, ефективною технікою візуалізації мислення та альтернативного запису.
- Суть побудови ментальної карти полягає в тому, щоб за допомогою зрозумілих символів, образів, об'єктів, асоціацій, якими мислить людина, наочно зобразити карту знань на обрану тему.
- **Основні принципи створення ментальних карт:**
  - – об'єкт уваги (вивчення) сфокусовано в центральному образі;
  - – основні теми та ідеї, пов'язані з об'єктом уваги, розходяться від центрального образу у вигляді ідей;
  - – використання стрілок для підкреслення зв'язків між елементами інтелект-карти;
  - – головний принцип – одне ключове слово на кожну лінію;
  - – використання графічних образів;
  - – робота як мінімум з трьома й більше кольорами тощо.

*Інсценування окремих
епізодів або розігрування
діалогів з твору*

Відео-уроки

*Аудіо-виконання певних
творів відомими
виконавцями чи хорове
виконання*

“5 копійок”

На дошці три формули, які кожен учень має продовжити

1

Прокоментуйте слова пораненого лицаря з поезії
Лесі Українки “Мрія”

*“Будь проклята кров ледача,
Не за рідний край пролита”*

2

Вмотивуйте, чому біль пораненого
лицаря поетеса сприймає як власний.
Наведіть переконливі докази,
посилаючись на текст твору

3

У чому, на ваш погляд, вбачає поетеса
сенс життя людини, її призначення на
землі? Як це простежується у творі?

Сторітелінг

- **Метод сторітелінгу, або розповідання історій, особливо ефективний в епоху технологій, коли факти, що їх мають запам'ятати на уроках учні, губляться серед інформаційного шуму. Вдало побудована історія має великий шанс прижитися серед учнівської аудиторії. Адже розповідання історій передбачає вкраплення власного або чужого досвіду, комунікацію та емоційне співпереживання.**
- *Запропонуйте учням обрати одного героя чи героїню з твору, який вони прочитали, та приготувати невеличкий виступ-розповідь на тему «Який я персонаж?». У виступ варто включити цікаві факти про героя, його пригоди і ту епоху, про яку учні дізналися з твору.*

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ

I етап – визначення мети і завдання проекту

II етап - структурування

III етап – самостійний пошук та вибір засобів проектування

IV етап – визначення стану проекту, його відповідність задуманому

V етап – аналіз і оцінка результату

“Літературний кросворд”

Учням пропонується з поданих відповідей на запитання скласти кросворд за вивченою темою.

Наприклад, такі запитання з тематичного блоку “Усна народна творчість”

1. Єдинопочаток-повторення однакових звуків, складів чи словосполучень на початку віршованих рядків чи строф.

/Анафора/

2. Жанр весняного циклу календарно-обрядової творчості. **/Веснянки/**

3. Який художній засіб використано у такому рядку: “ Бо заходить сонце”?

/Метафора/

4. Слухачем колискових пісень є ...

/Дитина/

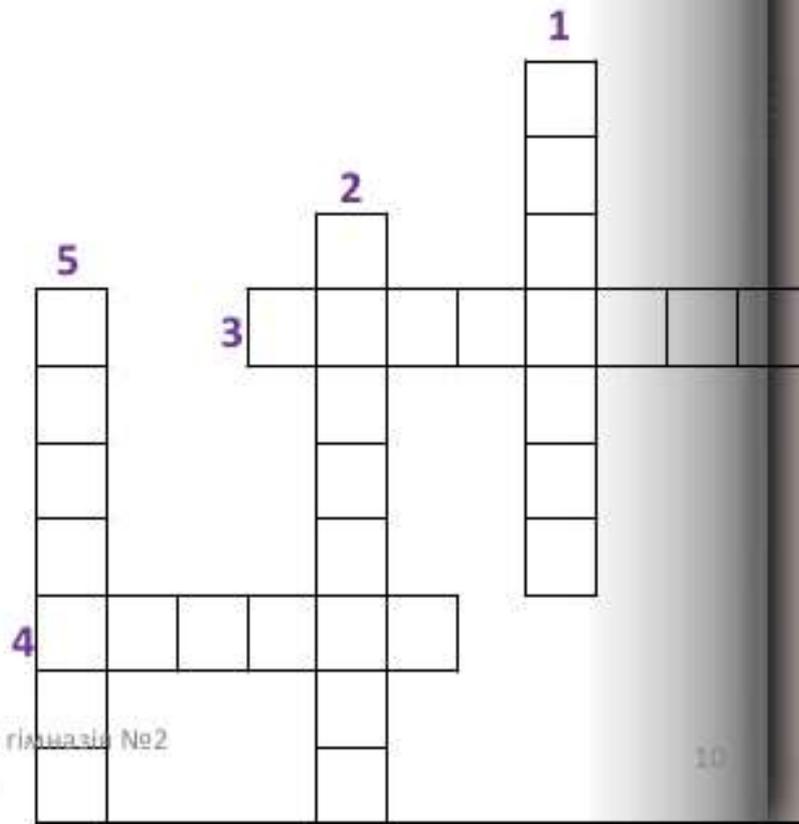
5. Язичницький твір,

що

супроводжував

магічне дійство, пов'язане із

народженням Всесвіту

Застосування ігрових педагогічних технологій

- «Вірю – не вірю»
- «Так – ні»
- «Упізнай мене!»
- «Лицарський турнір»
- «Збери скельце»»
- «Снігова куля»
- «Далі, далі...»
- «Рекламна кампанія»
- «Пінг-понг»
- «Упізнай портрет героя!»
- «Знайди господарів предметів»

Ефективність сучасного компетентнісного уроку ґрунтується

НА ШИРОКІЙ
РЕАЛІЗАЦІЇ
ЗВ'ЯЗКУ З ЖИТТЯМ

НА ЗАСТОСУВАННІ
НОВИХ ФОРМ
НАВЧАННЯ

**Діяльність кожного учителя
повинна базуватися
на творчому підході**

**«... Учитель літератури мусить бути творцем.
Він має так розуміти свої обов'язки,
щоб не затримувати природного розвитку
дитини, а підносити його, витворюючи
довкола дитини атмосферу здорової діяльності,
приємний осередок, повний краси,
збуджувати в дитині високі почуття,
викликати в неї самостійну думку і той святий
неспокій, що раз у раз шукає нової правди, нової
краси і не кристалізується на чужому,
пасивно прийнятому з чужих уст»**

Софія Русова

Словник учителя

- *Записуємо дату уроку*
- *Руку підносимо*
- *Книгу розгортаємо та згортаємо*
- *Робимо позначки на берегах*
- *Хто бажає відповісти? Чи знайдуться охочі?*
- *Доводимо думку, наводимо аргументи*
- *Погляди, думки збігаються*
- *На тлі подій*
- *Чинна програма*
- *Показовий урок*
- *Перебіг уроку*
- *Підбиття підсумків*
- *Нормативні наголоси: завданн^я, запитанн^я, виданн^я, випадок, показник, помилка, фаховий, корисно, черговий, одинадцять, чотирнадцять, листопад*

Дякуємо за увагу!

